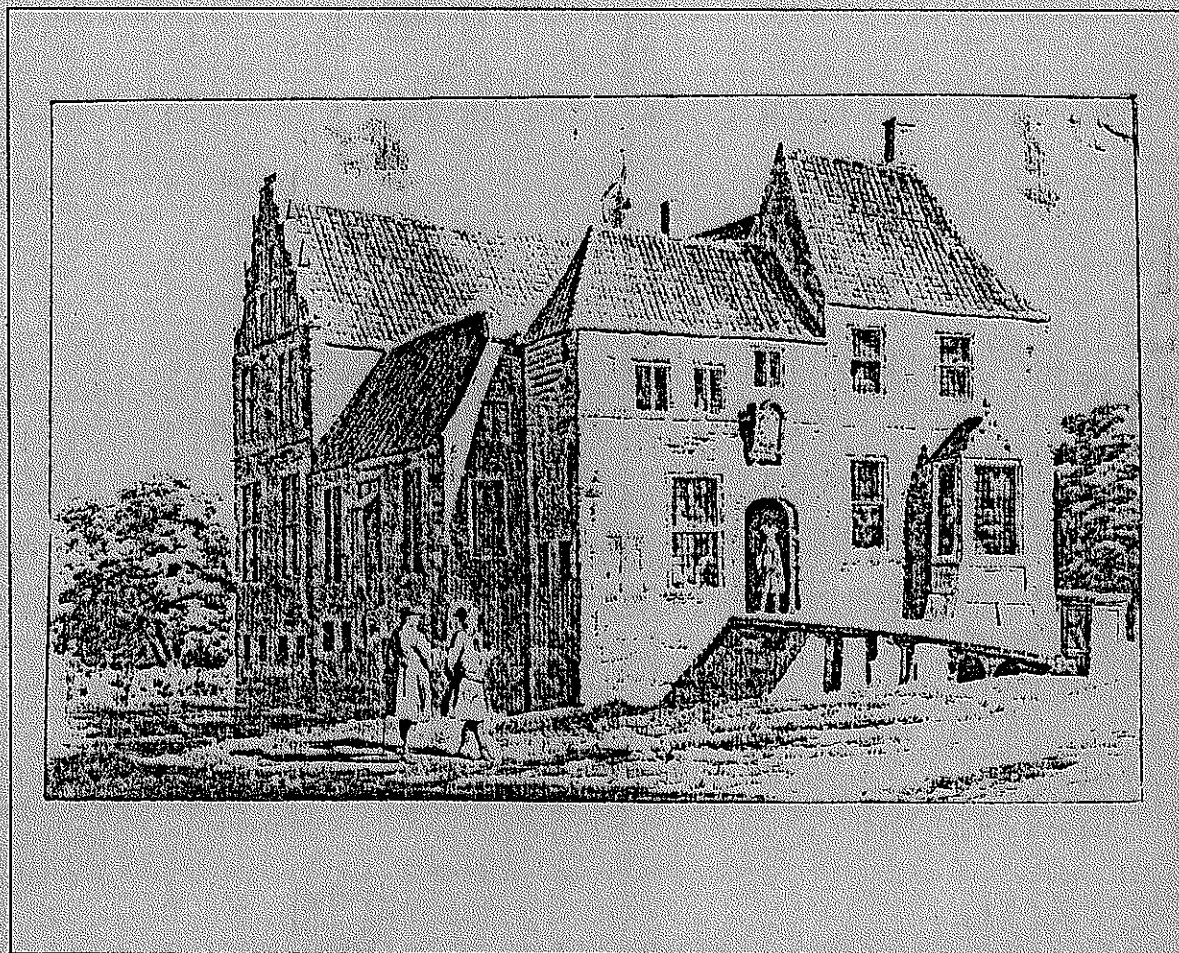

BOORN en BOERSCHOP

Periodiek van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis

Borne - Bornerbroek - Hertme - Zenderen

BOORN en BOERSCHOP

Uitgave van de

Heemkundevereniging Bussemakerhuis.

Jaargang 5, No. 2, Maart 1995.

Verschijnt 2 maal per jaar.

I N H O U D

De bevrijding van Borne	H.J. Muizebelt	34
Oproep	Redactie	36
Wie Weet...	Redactie	37
Pachtboekje van Konink op Buren	G.A.B. Nijhuis	38
Ode aan de postbode	Lejo van Kuijeren	43
Vrooger 3	Nahoj Moobeznag	44
Ooit gesloopt	J.B.F. Leuverink	45
Hendrik Berents Hulshoff in Polen	F.J. van Capelleveen	46
Monument 2	Redactie	51
Opsporing via onderkaak	J. Hoogenboom	52
Sex	J. Kleinman	54
Zo was't, zo is't	Redactie	55
Boekennieuws	Redactie	56
Lezersvragen	Redactie	57
Weleveld	J. van Nuenen	59
Een Bornse jongen....	A. ten Kate	61
Wie woont waar? (2)	M.G.E. van Harten-Fransen	62

Herkomst illustraties:

Archief F.J. van Capelleveen, Borne: 33;35;41;44;47;49;59;61

Archief J.J. Grootenboer, Borne: 48;51;53;55 (boven)

Archief J. Hoogenboom, Borne 52

Archief H.W. Temmink, Borne: 37

Archief H. Velner, Borne 39;46;55 (onder)

Germeente archief Borne, collectie J.B.F. Leuverink, 63

J.B.F. Leuverink, redactietekenaar, Borne: 43;45;54

J. van Nuenen, Borne: 59;60

DE BEVRIJDING VAN BORNE

In dit jaar van herdenkingen van het beëindigen van de Tweede Wereldoorlog past het om een verslag op te nemen van de bevrijding van Borne. De tekst komt uit het Dagblad van het Oosten van 3 april 1946 en werd welwillend beschikbaar gesteld door ons lid de heer M.C.J. Oude Wesseling die deze krant zorgvuldig heeft bewaard. Ook Bornerbroek komt in dit artikel-tje ter sprake.

Plotseling waren de Tommies er

Borne werd 3 April des avonds bevrijd.

Drie April negentienhonderd-vijf-en-veertig..... Het is ongeveer zes uur in de avond. Borne's straten zijn verlaten. Want de bevolking van Borne moet thuis, en ramen en deuren moeten gesloten blijven. Wie zijn hoofd naar buiten steekt, wordt doodgeschoten. Zoo luidde het bevel van de Duitschers, dat door den omroeper bekend gemaakt werd. Het is een strafmaatregel voor het gevangen nemen van Duitse militairen door de ondergrondse strijdkrachten.

Eén dezer gevangenen heeft weten te ontvluichten, heeft hulp gehaald, waarna zijn collega's het "gevangenenkamp" in casu een kippenhok aan de Deurningerstraat omsingelden en beschooten. De gevangenen werden bevrijd, doch men bleek een eigen landgenoot te hebben gedood. Achter onze gesloten ramen hebben wij hem door een paar soldaten naar het kerkhof zien dragen. De Duitschers zijn woest over dit optreden van de ondergrondse en burgemeester Van den Toren wordt hiervoor verantwoordelijk gesteld. Zal Borne op het laatste ogenblik het lot van Putten nog moeten deelen? Op de markt verschijnen twee gehelmde Duitschers, elk met een pantservuist in de hand en posteerden zich voor hotel "De Keizerskroon".

Nauwelijks staan zij er evenwel of vanuit de tegenovergestelde richting wordt er een schot op hen gelost. Dan is er plotseling van de soldateske houding niets meer over en als een paar kwajongens, die door de politie achterna gezeten worden, vluchten zij den Beekenhorstweg in. Ik waarschuw de medebewoners van het huis bij de Markt, vanwaar ik dit tooneel gadesloeg en wij zoeken met onze kinderen een schuilplaats in de kelder. Na een kwartier komen vanuit de richting van de R.K. kerk een tiental moffen, gewapend met geweren, machinegeweren, pantservuisten en pantserschrik. De eerste soldaat houdt in zijn rechterhand een revolver en zoo sluipen zij behoedzaam voorwaarts in de richting van de Markt. Plat op den buik lig ik in den winkel om te zien, wat er nu gaat gebeuren, terwijl

de overige bewoners in den kelder verblijven. Het blijft echter rustig en het troepje stelt zich in de gang bij de confectiefabriek van de familie Lievenboom en naast het kantoor van den gemeente-ontvanger op. De machinegeweren worden opgesteld in de richting van de Markt.

Hoeveel zonniger was de toestand in 1995 toen Borne o.a. in de Grotestraat op 5 mei het 50-jarige bevrijdingsfeest vierde!

de dappere mannen heeft nu dubbele beteekenis, want wij realiseren ons, dat de nog geen minuut geleden verdekt opgestelde Duitschers hier een gemakkelijk doelwit gehad zouden hebben. De mannen loopen namelijk in groepen her- en derwaarts over de straat. Vlak daarop verschijnen de Tommies. Aan weerszijden van den tank gaan ze pal aan den muur gedrukt voorzichtig voorwaarts.

Het ziet er voor de bewoners van deze dicht bebouwde straat heusch niet rooskleurig uit, want als straks de vijand uit de tegenovergestelde richting komt, zal het een zwaar gevecht worden. Drie kwartier gaat zoo voorbij. Dan komt de commandant en roept tot het groepje soldaten "Komm zurück, sie sind schon hinter uns" (kom terug, zij zijn reeds achter ons). Wij ademen weer iets ruimer. Zijn de bevrijders van den anderen kant het dorp binngetrokken? Zoo vragen wij ons af.

De Duitschers zijn echter nauwelijks den hoek van de straat om of het blijkt ons, dat dit niet zo is. Want vanuit de richting van de Marktstraat verschijnen onze Bornse ondergrondsche strijdkrachten. Onze vreugde bij het zien van deze blauw geoverall-

Dan is plotseling het hek van den dam. Ook wij zien geen gevaar meer en loopen de straat op en de spanning, die ons in 't bijzonder de laatste dagen omklemd heeft, ontleedt zich in een dolle vreugderoes.

Bornerbroek had het nog zwaar

De bevrijding van het dorp is een feit, doch voor de buurtschap Bornerbroek, dat in den oorlog reeds zooveel door de V 1 heeft geleden, is de drinkbeker nog niet geledigd. De moffen verschansten zich hier achter het kanaal en hielden het nog zes dagen vol. Herhaaldelijk kwamen er nog Duitse patrouilles over het kanaal en staken dan, vaak moedwillig, de woningen en boerderijen in brand, terwijl ook door wederzijds granaatvuur veel verwoest werd en twee menschenlevens vielen te betreuren, namelijk de echtgenoot van den heer J. Platenkamp en een kleinkind van den heer Sietema. Er bleken totaal 29 boerderijen en 2 burgerwoonhuizen te zijn vernield toen de vijand voorgoed verdreven was en de geëvacueerde bevolking weer naar de woonplaats terug ging. Ook veel vee ging verloren. Alleen al bij den landbouwer G.J. Schuttebeld b.v. 22 koeien, en de schade, incl. de 10 boerderijen, die door de V 1 vernield werden, bedraagt zeker een half miljoen gulden.

Een Twentenaar gaat evenwel niet bij de pakken neerzitten. Ook voor hem geldt de spreuk van J.P. Coen "ende dispereert nimmer". Onder leiding van de heeren H.J. Oude Lansink en G.J. Overdijk werd aanstonds met den opbouw begonnen, zoodat alle getroffenen, zij het in noodboerderijen en barakken, thans weer in hun eigen woning verkeerden.

H.J. Muizebelt.

OPROEP

Van Mr. A.T.M. Vrijhoeven, Eusebiusplein 23, 6811 HE te Arnhem, ontvingen wij een verzoek tot plaatsing van een oproep. De heer Vrijhoeven doet genealogisch onderzoek naar de familienaam Oude Breuil en Broil. Hij is eveneens geïnteresseerd in andere schrijfwijzen van deze familienaam.

N.a.v. een artikel in BOORN en BOERSCHOP, jrg. 4, No 2, pag. 58-62 stelt hij aan de lezers van dit blad de vraag: "Wie kan, in de ruimste zin, nadere inlichtingen verschaffen over (draggers van) deze familienaam binnen en buiten de gemeente Borne.

Eventuele reacties graag aan bovengenoemd adres.

De Redactie.

WIE WEET?

Deze foto is van een bevrijdingsoptocht op De Bleek/Nieuwe Kerkstraat. Waarschijnlijk in de eerste jaren na wereldoorlog II. De oude bebouwing is nog gaaf te zien. Er is intussen veel veranderd op dit punt in Borne. Graag vernemen wij van U of U een of meer van de personen op de foto bij naam kent en of U kunt aangeven in welk jaar de foto werd gemaakt.

1 2 3 4 5 6 7 8

Van links naar rechts:

1	2	3
4	5	5
6	7	8
9	10		

Zee zint almoal met éne loage begötn.

EEN PACTBOEKJE VAN HET ERF "KONINK OP BUREN"

Dit artikel werd in een iets andere vorm reeds gepubliceerd in "Oald Hengel" van juni 1994.

Vele huidige bewoners, maar zeker ook vele generaties "oald-Boornsen" hebben in hun vrije tijd waarschijnlijk meermalen een wandeling gemaakt naar het Deldense bos. Een van de toegangswegen loopt vanaf de spoorlijn via de Woolderweg, langs het vroegere jodenkerkhof bij het erf "De Lemery". Op Deldens grondgebied vervolgt de weg via een "tunnel" onder de A1. Voordat de volgende tunnel onder de A 35 moet worden genomen ligt aan de linkerkant het erf "Konink ten/op Buren", nu bewoond door de familie Weernink.

Dit erf was, met zekerheid vanaf 1726, maar waarschijnlijk al veel eerder, tot in elk geval 1827, bezit van de Gereformeerde Kerk te Hengelo. De kort na het jaar 1500 door Frederik van Twickel gebouwde hofkapel/kerk bij het Huis Hengelo, had diverse erven in bezit. De pachtopbrengst van deze erven was bestemd voor het onderhoud van de geestelijken en het gebouw. Mogelijk dat toen al het erf "Konink ten Buren" in het bezit van de kerk was.

In de loop van de 16^e eeuw werd de katholieke godsdienst verboden; de Gereformeerde godsdienst werd opgelegd. Veelal gingen eerst de edelen en de rijken over tot de nieuwe godsdienst, niet alleen om het "goede" voorbeeld te geven, maar ook omdat zij het voor het zeggen hadden. Ze vormden namelijk, samen met de 3 overijsselse steden de regering van Overijssel. Het financiële beheer van de goederen van de kerk in Hengelo zal ongetwijfeld bij de Rentmeester van het Huis Hengelo hebben berust.

Op een boerderij in de gemeente Borne is een aantal jaren geleden bij renovatie, naast oude voorwerpen, ook een aantal oude folianten te voorschijn gekomen. Voor het grootste deel betreffen deze papieren oude notarisaktes van koop- en verkoop, hypotheken, en soms ook huwelijksvoorwaarden en testamenten. Dat de bewoners niet snel te porren zijn om deze papieren door vreemden te laten inzien, laat staan afgeven, ligt voor de hand.

Zelden treft men naast bovenaangehaalde papieren op boerderijen ook andere papieren aan. Als het andere dan "huispapieren" zijn, heeft meestal de toenmalige bewoner een of meer openbare of bestuurlijke functies uitgeoefend waarbij hij tevens bewaarder der papieren was.

Toen ik onlangs Oald Hengel van 1990 in de hand kreeg en het artikel getiteld "Het pachtboek van de kärke Hengelo" van Dr. Reynders las, schoot mij te binnen dat ik -in elk geval- aantekeningen moest hebben over pachtafdrachten van een boer-

derij van de kerk Hengelo, uit dit "huisarchief" afkomstig. Het betreft een boekje van ong. 11 x 17 cm met het nummer 270. Op 7 april 1693 hadden Ridderschap en Steden van Overijssel besloten "Dat de Rentmeesters, aen ieder Debiteur, en principalyck de boeren, in 't Rentampt horende, sullen versorgen dat ieder een boekien heeft, om daer in te kunnen quiteren", en dit tegen een boete van 100 goldguldens (voetnoot RAO Zwolle Toegang 214 nummer 287). Huis Hengelo heeft dit - geen staatsbezit zijnde - ook gedaan en deze boekjes genummerd. Dit (hoge) nummer 270, zal waarschijnlijk niet het aantal objecten die geld opbrachten zijn. Het was mogelijk het volgnummer van stichting of opvolging als het betreffende object aan een andere persoon werd verhuurd. In het bovenomschreven boekje werd jaarlijks de pachtafdracht genoteerd. Of de pachter jaarlijks de gang naar de penningmeester/kerkeraad/rentmeester (van het Huis Hengelo) maakte of dat de ontvanger zich op het erf vervoegde is niet te achterhalen. Voor de hand ligt dat het laatste het geval zal zijn geweest, omdat hij dan tevens zicht had op de materiële toestand waarin het erf zich bevond. Opmerkelijk is nog dat de pacht volledig in geld moest worden betaald en niet meer zoals gebruikelijk (gedeeltelijk) in rogge, haver, varkens, kippen.

De boerderij Konink (of Cönnink) op Buren.

Het pachtboekje, 1726

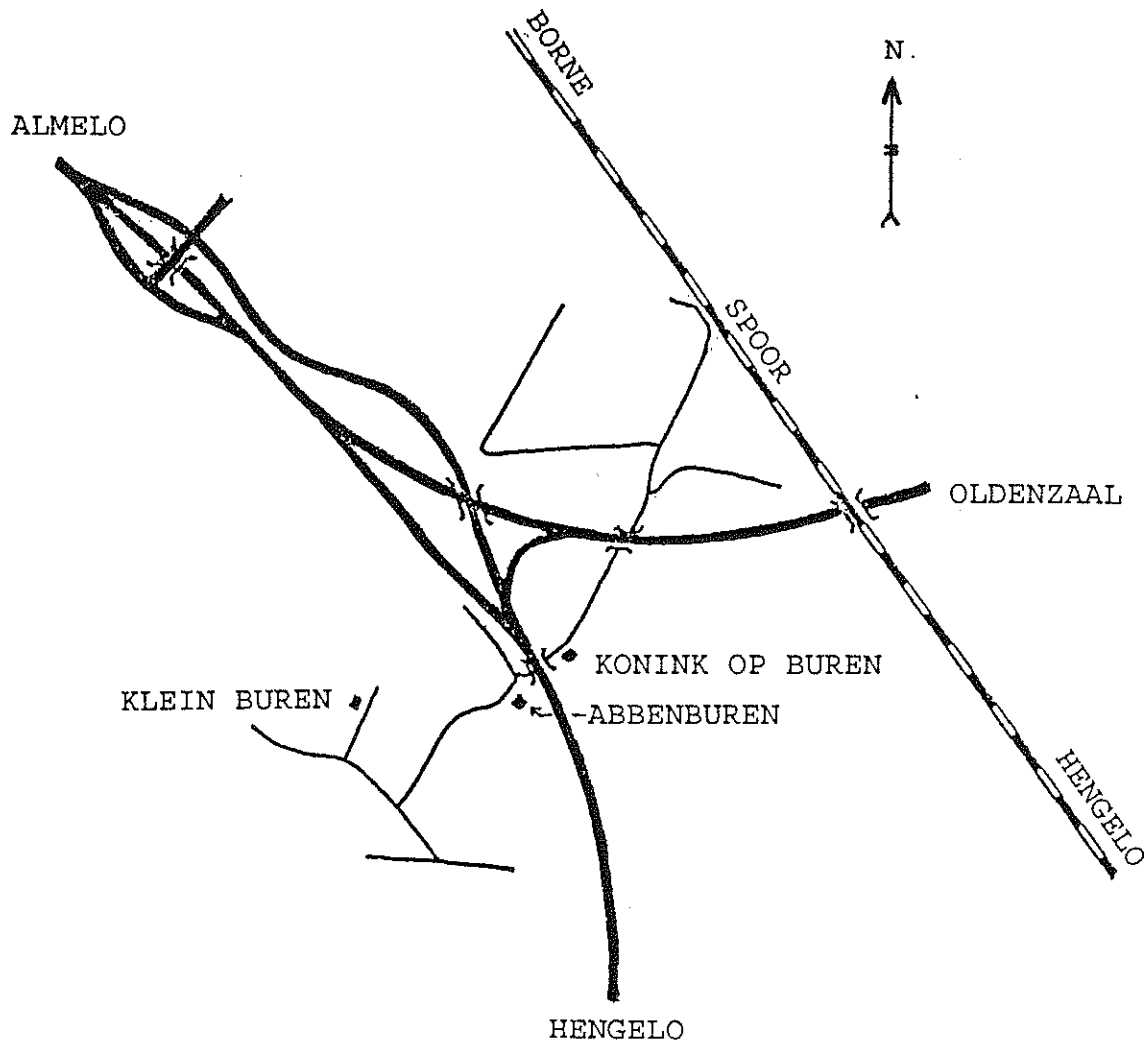
Het boekje begint met de pachtbetaling door Rolf de Konyneck op Buren over 1726, t.w. fl. 9,18,- (= fl. 9,00 en 18 stuivers) aan Evert Lubberyneck. Deze Rolf (Roelof) volgt als pachter Hendrik Raatgerink nu Konink ten Buren op, die op 16-4-1720 voor het Landgericht te Delden zijn testament had gemaakt. De zich noemende Roelof ten Buren, gehuwd met Zwenne Derkink, maakt op zijn beurt zijn testament op 31-7-1728. Het is best mogelijk dat hij zijn testament onder druk van de verpachter vastlegde, omdat deze een jarenlange verpachting prefereerde. De sterfte was toentertijd hoog en in zo'n testament werden vaak de "rechtsregels" voor erfopvolging vastgelegd.

Zoals reeds gezegd begint het boekje in 1726. De eerste jaren schommelt de pacht rond de fl. 9,- tot fl. 10,-. De eerste jaren tekenen Jan Verbeek en Jan ter Wele voor ontvangst. De handschriften verschillen bijna van jaar tot jaar. In 1741 wordt genoteerd dat Roelof een pachtachterstand heeft van fl. 66,10,8. Sinds dat jaar betaalt hij jaarlijks fl. 21,-. Deze schuld heeft hij dus in 15 jaar "opgebouwd". Zit in deze fl. 21,- dan ook een gedeelte aflossing? Veel heeft het echter niet geholpen, want Jan Lammers noteert in 1750 een achterstallige pacht van fl. 88,8,-. Bij het jaar 1760 staat genoteerd: "tot hier to is de pagt in het oude Boek geschreven en wat nieuw betaalt wort is verder in Dit Boeken geschreven omdat ik een nieuw pagtboek gemaek hebbe. twe Bladen verder". De tweede opvolgende pagina is in een ander handschrift genoteerd, met vermelding van fl. 138,13,8 als pachtschuld. De volgende pagina geeft weer het vertrouwde handschrift met de opmerking: "de beyde posten (pacht fl. 21,- an de karke van Hengelo en schuld fl. 138,13,8) in het nieuwe boek gebragt sijn".

Tot 1766 tekent Jan Lammers de pachtontvangst af, daarna tot 1769 Hendrik Bussing en vervolgens Andr. Wilmink tot 1777, het jaar waarin C.G. Betger het overneemt. De pachtachterstand loopt echter niet terug, in tegendeel, deze wordt groter en bedraagt bijv. in 1783 fl. 181,7,8, in 1787 fl. 212,3,8. Daarna lopen de schulden weer terug, mede omdat de inmiddels oud geworden Roelof of zijn opvolger (dit is uit de stukken niet op te maken) in 1794 fl. 130,- betaalt (een hypotheekopname?) en hem het restant van fl. 57,4,1 wordt kwijtgescholden. G.J.Kalle, Jan Dijk en later Lahrmann ontvangen de pacht tot en met 1827 (= het "einde" van Huis Hengelo).

Einde Huis Hengelo

Met het eind van Huis Hengelo komt het erf Konink op Buren waarschijnlijk in andere handen. Het boekje blijft bewaard en in 1840 wordt het weer gebruikt. Dan staat genoteerd: "1840 Den 9 Mey bernadus koningen in Woolde De van elf hondert 1840 Voldaan J H Olink". Is Olink eigenaar geworden?. Dan volgt een aantal zeer slecht bijgehouden pagina's met data en bedragen, welke laatste nogal variëren. Bij de laatste jaren (notities t/m 1892) wordt alleen vermeld "voldaan".

De ligging van het erve Konink op buren, juist op het gebied van de gemeente Hengelo, nabij het tunneltje onder de snelweg.

De boerderij heeft een bovenkamer gehad. Een notitie hierover geeft het pachtboekje. In 1781 staat vermeld : "den 23 may met eene quitansie van Jan Pott van grondsteene voor sijne camer hem toegestaan van De Heer van Boekel op de pagt te betalen fl. 13,?,?. den 10 nov betaald fl. 7,-,- " w. g. Chr. Goth. Betger. Konink ten Buren kreeg dus de aankoop van Bentheimer zandsteen als fundering voor de aan te bouwen bovenkamer vergoed. Deze bovenkamers werden vanaf ± 1750-1760 in Twente aan de diverse boerderijen gebouwd ter vervanging van het lijftuchthuis (= een kleiner huis op het erf waar de ouders gingen wonen als ze de bedrijfsvoering aan een van hun kinderen hadden overgedaan).

Eveneens in de tweede helft van de 18 eeuw kregen veel Twentse erven een (gedeeltelijke) fundering van Bentheimer steen waardoor tevens vaak de "wanden" plaatsmaakten voor metselwerk van baksteen. Deze "grontstenen" waren dus bestemd voor de aangebouwde bovenkamer. De prijs (zonder vracht) was ong. 3 stuivers per strekkende voet (= ong. 30 cm), zodat de fl. 13,- goed waren voor zo'n 26 m. Was de vrachtprijs hierbij inbegrepen dan zal het aantal meters lengte minder zijn geweest.

Het erf Konink ten Buren in Woolde bestaat nog en wordt nu bewoond door de familie Weernink (Burenweg 85). Het woonhuis inclusief de bovenkamer staat er nog, hoewel ze zijn verbouwd tot bedrijfsgebouw cq veestalling. De bovenstaande tekst reeds verwerkt hebbend, kwam ik nog een interessante pagina tegen in de correspondentie van advocaat Racer met Huis Hengelo (in het stadsarchief van Oldenzaal, voetnoot OK 520/142). Het betreft een ongedateerde pagina met vermeldingen van pachten, wasgeld (voor kaarsen), opbrengst van zitplaatsen (alleen van die van vrouwen) en uitgangen van het Huis Hengelo. Ook "koning ten Buren" staat hierop vermeld, met een pacht van fl. 21,-, hetgeen gelijk een vermoedelijke datering mogelijk maakt. Uit het pachtboekje blijkt dat dit bedrag na 1741 betaald diende te worden; ditzelfde bedrag wordt ook nog in 1816 betaald, zodat moeilijk de precieze datering is aan te geven. Het handschrift komt overeen met dat van Kalle in het pachtboek van Koning ten Buren, waarin sinds 1792 Kalle de opbrengst noteert. Het geeft in elk geval een opsomming van "bezittingen" van Huis Hengelo in enig jaar tussen beide jaartallen.

Pachtinkomsten van Huis Hengelo:

Pagt van Bernd Camphorst	fl. 34,10,-		
Koning ten Buren	fl. 21,-,-		
Gert Dekker	fl. 28,-,-		
Gert in het Nieuwe	fl. 15,-,-	Inkomsten van de kerk:	
Groot Buuren	fl. 4,10,-		
Wasgeld van Arend Brok	fl. -,12,-	Den uitgang uit het Huis	
Holtmate	fl. -,12,-	Huis Hengelo	fl. 32,-,-
Nijhuis in Driene	fl. 1,16,-	Pagt van Lucas Bergerink	fl. 50,-,-
Erve Berfflo	fl. -,12,-	Jan Nieland	fl. 50,-,-
Zitplaatsen in de kerke		Bernd Bergerink	fl. 6,10,-
van 29 vrouwen plaatsen		Gert in 't nieuwe	fl. 14,-,-
à 15 st.	fl. 21,15,-	Herm Borgerink	fl. 4,-,-
	-----	Bernd Pallast	fl. 4,-,-
Sa dus	fl. 128,7,-	Hendr. Pallast	fl. 15,5,-
		Gert Groothuis	fl. 6,10,-
		Jan Nieland	fl. 7,15,-
		Egbert Nijhof	fl. 7,-,-
		de mennonieten Gemeente	
		alhier	fl. 2,10,-
		Intersest van fl. 300,-	
		door wed. Grades Wilmlink	fl. 9,-,-
		à 3 % van fl. 300,- door	
		(nog invullen van copie)	fl. 9,-,-

G.A.B. Nijhuis

Leverbare uitgaven van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis:	
Titel	Prijs *
De Hof te Borne rond 1650	f. 5,00
Rond Horst en Hof te Borghende	f. 10,00
De Doopsgezinde families uit Borne in 1830	f. 5,00
Borne Historie en volksverhalen	f. 10,00
Landweren Borgen en Postwegen	f. 20,00

* = prijs exclusief porto.

De uitgaven zijn verkrijgbaar bij de penningmeester van de Heemkunde vereniging, de heer A.J. Linthorst, Zuid Esch 46, Borne, telefoon 074 - 667007 en bij het Bussemakerhuis aan de Ennekerdijk in Borne.

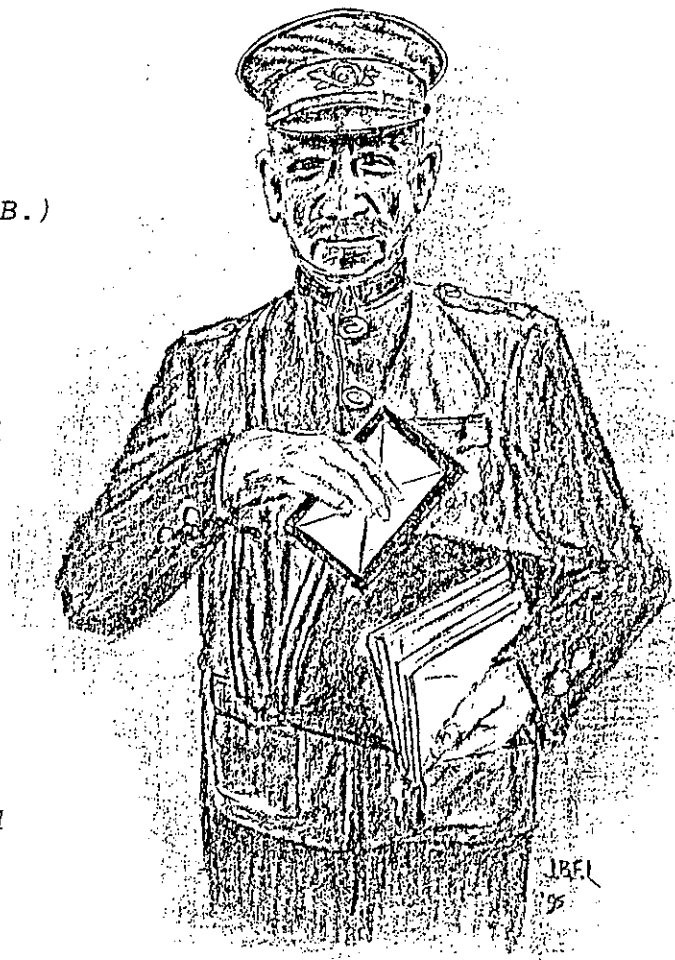
Ode aan de postbode.
(Voor de oude V. postbode te B.)

Als boodschapper
van goed & slecht
gaat hij sinds
jaar en dag
langs deuren,
hij heeft wat meters afgelegd
maar altijd zonder zeuren

voor dag en dauw
gaat hij op pad
hij kent z'n taak
en weet ook dat de mensen
hem verwachten

de boodschap altijd
vol geduld in dichtgelikte
brieven
een brievenbus is gauw gevuld
al dan niet naar believen.

Lejo van Kuijeren.

Heanig an: hangn hef gin hoast.

VROOGER 3

Non de kerstdaagn der an komt en temet noa niejoar de daagn a wier lengt, lik t mij good um is n luk oawer de kerstdaagn van vrooger te verteln. Ik kwam oet n groot gezin. Oens vader, oens moe en acht kiender. n Ooldsten was n wichtken en de jongste was n wichtken en doar zatn wiej met zes jongs tusken. Kö'j wa noagoan dat t der soms na an toogung, in de gooden zin van t woord. Van oens jongs wadn der drie bieje het jongskoor van de steefenis keark. Wekke van tevuurten wadn wiej drok an t repeteern vuur de nachtmis met kerstmis. Dee nachtmis was toen bieje oens nog um drie uur snachts. Um kwart oawer twee maakn oens vader oens wakker. Met sloaperige oogn en bibberend van de keulte stunn wiej in de kamer. Met t wasken mössen wiej op mekaa wogn want wiej hadn nog n poemp in de kökn. De plee was nog n tönken met n hoalten deksel der op. As wiej mössen plassen dan gungn wiej noar boetn. Achter t hoes wadn twee brödn plaatst schuun teegn mekaa an en doar konn wiej dan terecht. As wie dan wier kwam oet de keark, zoo teegn half zes (toe wadn der nog drie missn) dan was t lekker waarm in hoes. Oens moe had good wat cooks in n kachel doan en iej konn de koffie roekn. Dan kreegn wiej ne beskuut en n snie stoet. Dat kreeg wiej alleen met kerstmis en as oens vader en moe jeurig wadn en soms nog n köpken kekouw.

Noa t etn dan wördn de keerskes anstökkn. Dat wadn toen nog van dee gedreejde keerskes zo lang en zo dun as nen vinger. Ze mogn tien minuutn braandn want soams mössen ze ok wier an. Dan zungn wiej allemoal met mekaa kerstversjes "Stille Nacht", "De herdertjes lagen" en Mensen gij die waart verloren" en nog völ meer. Oens moe gung um acht uur noar de keark en oendertusken bakn oens vader bloodkook en lewerworst dat wiej hadden kreegn van Oom Bennard van t Hesselder met ok nog nen metwos.

Met heimwee deank ik terug an dee tied. Wiej hadn t nig breed mer dee tevreanheid dee waarmte dee bieje oens was. Ze konn oens nog met ne kleanigheid bliej maakn. Soams woddn kaart, damt of ganzebord spöld. Er kwam dan n half poend aapnötjes op toafel en dan meer döpn... Hoo bliej wadn wiej dan. Um tien uur soams lag alns op ber. Non goat de jonge leu um tien of elf uur nog noar de disko. De TV hef ok völ kapot maakt. Mer ok met de kerstdaagn is t nig meer as vrooger. Non hebt ze ok ne nachtmis vuur jongeren, woarduur t gezin oet mekaa wodt haalt. As good katoliek gungn wiej vrooger noar de H.Mis. Aj non in de keark komt dan zegt ze : "Hartelijk welkom bij deze eucharistieviering", in de dienst wordt voorgedaan door Pastor... en de volgende H.Mis is um elf uur. Leu köj der wies oet wodn? Töt een volgende keer.

Nahoj Moobeznag.

OOIT GESLOOPT

het oale Morsel. 1962

J.B.F. Leuverink

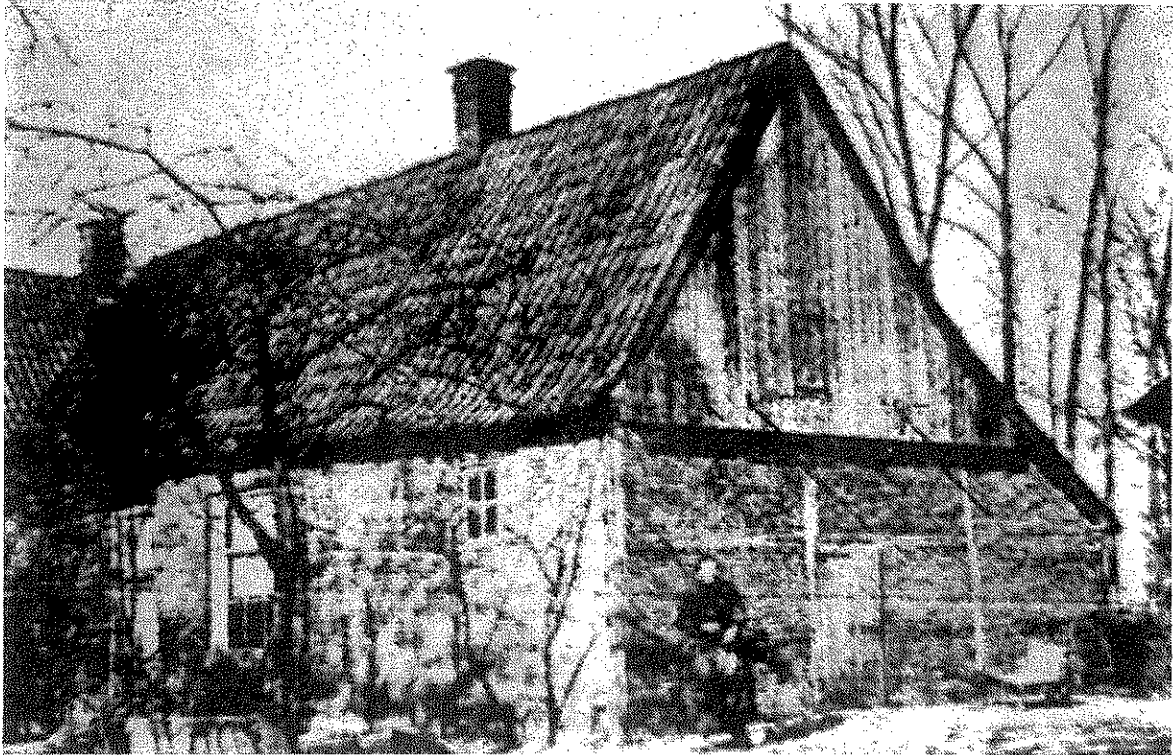
"Het Oale Morsel" aan de vroegere Deurningerweg, thans Water-torenstraat 14. Het in 1724 gebouwde boerderijtje had als laatste bewoners, de familie H. Bekkers. De heer (Herman) Bekkers mocht er tot zijn dood blijven wonen van de toenmalige eigenaar de heer H. Bons die het boerderijtje had verworven van de familie J Hassels Mönning.

Nadat Herman Bekkers in november 1964 was overleden, is het Oale Morsel met de grond gelijk gemaakt. Enkele jaren later is er vlakbij deze plek een toch wel ietsje moderner onderkomen neergezet dan op bovenstaande tekening is te zien.

J.B.F. Leuverink.

HENDRIK BERENTS HULSHOFF IN POLEN

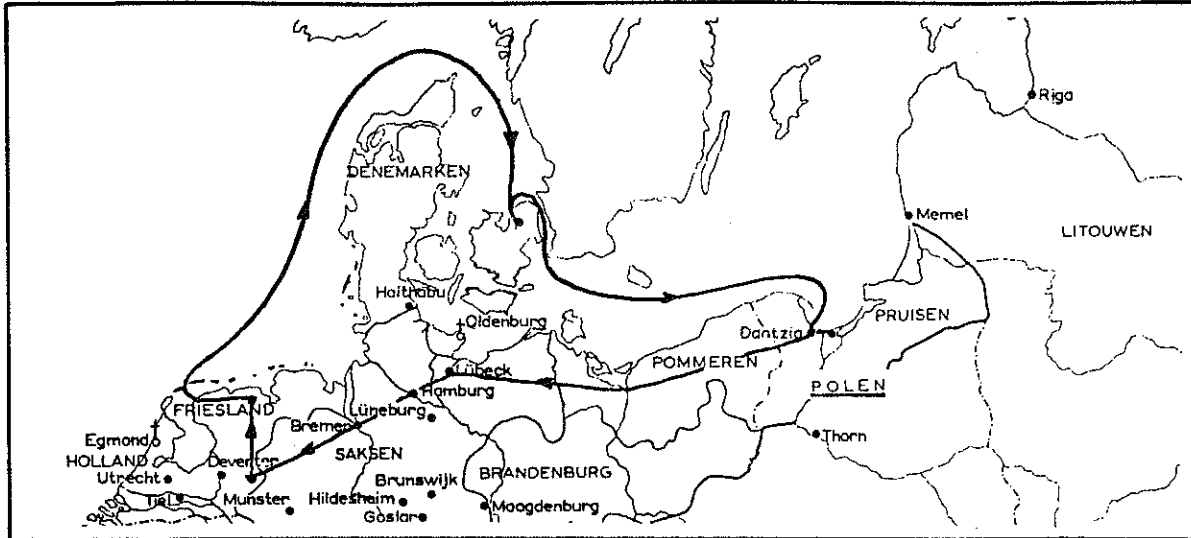
Hendrik Berents Hulshoff (1664-1745) werd waarschijnlijk geboren op het Oalde Paschen in Zenderen (dat ongeveer lag waar thans Lidwinaweg 21 is) en heeft van zijn reis naar Polen in 1719 een dagboek nagelaten dat bewaard wordt in het archief van de Verenigde Doopsgezinde Gemeente te Amsterdam. Hendrik was toen ongeveer 55 jaar en voorganger van de Doopsgezinde

Het Oalde Paschen te Zenderen, het waarschijnlijke geboortehuis van Hendrik en Arend Hulshoff.

gemeenschap te Borne. Hendrik was landmeter van beroep en gehuwd met Jenneke Jans ten Cate uit Groningen. Hij was vanaf 1690 leraar te Borne en stond als "oudste" in hoog aanzien. De oudsten waren bij de Doopsgezinden zeer belangrijk en te vergelijken met bisschoppen in andere kerken. Hun geestelijk gezag reikte veel verder dan de kring die door de gewone leraren en diakenen werd bediend. Om toezicht te houden op de leer en de handel en wandel van de gemeenteleden bereisden ze op gezette tijden een groot gebied. Het is om deze reden dat hij de reis naar Polen (Pruissen) maakte vergezeld van een van zijn vijf broers. Een reis die hij vooraf liet gaan door een bezoek aan Appingedam en Groningen. Praktisch als hij was, zal hij op deze reis ook zakelijke belangen behartigd hebben.

De band van de Doopsgezinden in Twente met hun geloofsgenoten in Polen (de streek Danzig en het aangrenzende Weichselgebied) was vrij sterk. Dit komt mede tot uiting in bovengenoemde

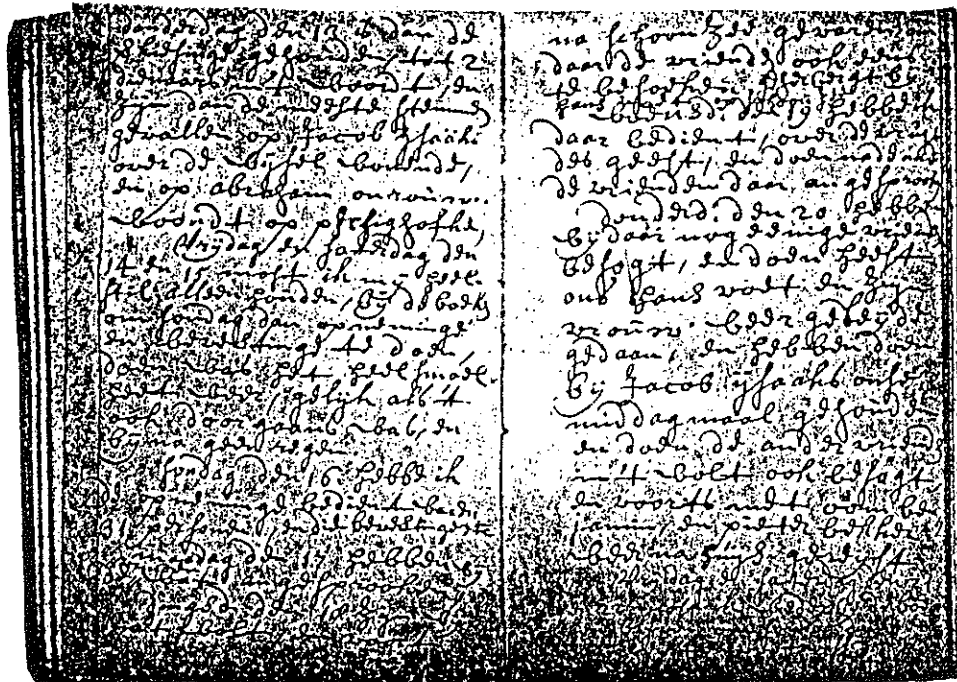
Een overzichtskaartje van de reisroute naar Polen, van Hendrik en Arend Hulshoff.

reisbeschrijving van de reis die Hendrik samen met zijn broer Arend maakte, ter vermaning en voetwassing van zijn daar wonende broeders.

Veel goede aanwijzingen en tips van een andere Doopsgezinde die deze streek eerder bezocht, n.l. Alle Derks uit Groningen, kwamen hen goed van pas. De reis ging vanuit Zenderen via Coevorden en Groningen naar Harlingen over land. Daarna per boot over de Waddenzee naar Vlieland waar werd overgestapt op een driemaster zeilschip voor de reis naar Polen via de Noordzee, Kopenhagen, het Skagerak, het Kattegat en de Oostzee naar de Danziger bocht (thans de bocht van Gdansk). Een groot deel van de bagage bestond uit bijbels en gezangen- en martelarenboeken. Deze werden als geschenken voor de broeders ter plekke meegenomen. In Danzig, gelegen aan de rivier de Weichsel (thans Wista) in Polen aangekomen, vonden ze o.a. onderdak bij broeders in de stad Schotlandt (thans Schottland) dat is gelegen op een schiereiland in de Danziger bocht, zo'n 50 km oostelijk van Danzig (thans Gdansk). Deze stad lag in een vruchtbare streek die aan de noordzijde, de kant van de zee, wordt beschermd door bergachtig gebied. Daar werden vooral kersen en andere vruchten geteeld. Ook werd er veel koren verbouwd. Het lage land in de omgeving werd voor veeteelt gebruikt en de wateren waren zeer visrijk. De streek was zeer welvend zoals Vondel in zijn Gijsbrecht verwoordde:

*Zijn wil is, dat ghij treckt na'et vette land van Pruissen
Daer uit het Poolsch gebergh de Wijsselstroom komt ruisschen
Die de oevers rijck van vrucht genoeghelijck bespoelt,
Verhou U daer, en wacht totdat de wraeck verkoelt,
Ghij zult in dit gewest een stad, Nieuw Holland bouwen,
En in gezinde lucht, en weeldige landouwen
Vergeeten al Uw leet en overbrogten druck.*

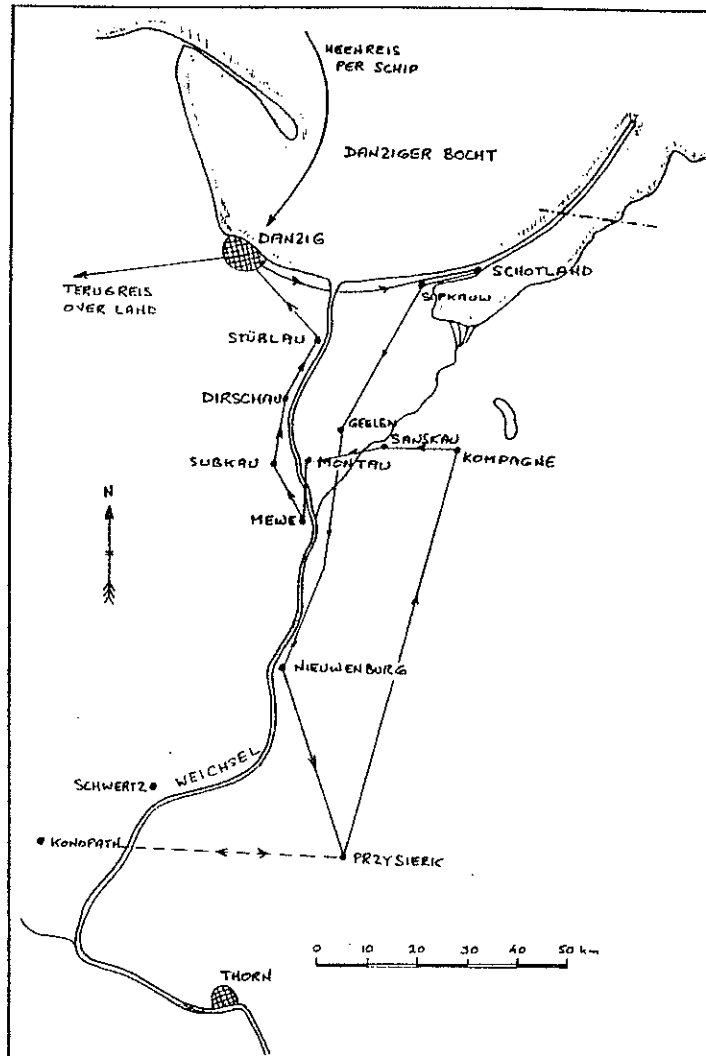
Met de Doopsgezinde broeder Jacob Kempener als voerman, reden ze per paard en wagen verder Polen in. Hendrik beschrijft dit als volgt: Des avonts quamen wij nog 5 mijl van de stad (Schotlandt) an een plaatsjen, geheeten Sipkouw; daar bleven wij 's nagts. Dinsdags den 4 's morgens om 3 uijr gingen wij weer om de reijs. Zo beschrijft hij verder dat ze via Geelen en Nijenburg reisden. Onderweg stopten ze o.a. in een bos om eerbessen (= zwarte bosbessen) en everbessen (= kroozen, vosssebessen of rode bosbessen) te plukken die er in overvloed te vinden waren. Verder schrijft hij over de aankomst in Nijenburg: ... quamen om 5 uijr op de Groep an Jacob Bertels huijs, sijnde een man van de andere doopsgezinden; daar hadden wij een brief en 2 boekjes an te bestellen, die van Ale Derkx an hem gesonden en gegeven worden. Deze man ontving ons vrientlijk, dat het meer als gemeen was, en mogt niet hebben, dat wij 's avonts souden wegreijsen, maar mosten daar vernagten en laten onse voerman varen en dan wilde hij 's morgens met ons varen en brengen ons bij onse vrienden...

Een pagina uit het dagboek van Hendrik, geschreven in 1719.

De volgende dag vertrokken ze om 8 uur. Rond 10.30 uur bevonden ze zich op een hoge berg waar men bezig was met de aanleg van wegen. Hij noteert dan: ... sulck landt dat dit jaar woest lag en in een ander kamp was een scheper met veel schapen. Nu regt an de weg, daar wij verbij vaarden, daar waren 2 wolven, die loerde op die schapen; maar, doen wij daar anquamen, weken soo met sagte draf uijt de weg in de rogge, daar wij se soo in konden sien gaan en staan en sagen ons an...

De reis werd vervolgd naar Przysiersk waar ze opnieuw gastvrij werden ontvangen. Ze predikten er veel en namen verscheidene

De meest waarschijnlijke route van de tocht die Hendrik en Arend in Polen maakten, globaal ten zuiden van Danzig, het tegenwoordige Gdansk. Het (thans) bepalen van de juiste route werd zeer bemoeilijkt doordat in de loop der jaren, veel namen van plaatsen zijn gewijzigd.

"ankomelingen" aan. Verder verrichtten ze voetwassing (t welke met veel tranenstorting geschiede), bevestigden ze verschillende lidmaten en werkten ze mee bij de verkiezing van enkele ouderlingen. Een en ander in aanwezigheid van vrienden zoals Derk Wiggerts en IJzaäk Geerts die beiden uit het aan de overkant van de rivier gelegen plaatsje Konopath waren gekomen.

Zo'n acht dagen later vertrokken ze weer, vergezeld van vier wagens met vrienden die nog wel zo'n drie uur gaans met hen meereden om hen uitgeleide te doen. Ze namen na een gezamenlijk gebed afscheid van elkaar en vervolgden daarna, bedroefd

over de scheiding, allen hun weg naar huis. De reis ging via de Nehrung, de Weichsel, Kompagne en Sanskau tot Montau waar ze bij Pieter Balster, die van Friese afkomst was, bleven slapen. De dag daarop reisden men verder via Nijenborg, Hel-tendorp, Mewe, Subkau, Dirschau en Stüblau. Over de streek de Werder schrijft hij: ... dat een kostelijk landt is. Wij telden in een boer sijn land peerden en koeijen; bevonden so klein en groot 67 koebeesten en een bolle, daar niet een kalf bij was, en 21 peerden met de veulen.

Het gebied had in de tijd dat Hendrik en Arend er doortrokken, kennelijk te maken met een periode van droogte. De vrouwen moesten water aanvoeren: ... mosten halen en dragen 't op hoge santbergen in een knijpe, die sij mosten voldragen en storten-het daar uijt; daar 't geen nut kon doen en dat om dese reden, dat hij (de landheer) hem inbeelt, dat dese groote droogte door de vrouwen toverije veroorzaakt worden en dat de vrouwen door dit water dragen dan so souden vermoeijt worden dat sij 't dan weer souden laten regenen... Over bijgeloof gesproken.... Dit bijgeloof heerste toen nog algemeen bij de bevolking. De vele gruwelen die er bedreven werden zijn er het bewijs van. Hendrik noteerde: ... bij Thorn worden de vrouwen grouwelijk behandelt met pijnigen, dat haar borsten afgebrandt worden en onder voeten soo gebrandt, dat haar de senuwen daaruijt gesteken hadden...

De terugreis ging via Danzig en verder door Duitsland over land, waarbij ze o.a. ook Hamburg aandeden. De reis heeft in totaal 84 dagen in beslag genomen.

Aan het einde van zijn dagboekje noteerde Hendrik alle namen van Doopsgezinden die hij samen met Arend op hun reis door Polen tegenkwamen. Het zijn er in totaal 157, zonder mederekenen van de kinderen. Veel van deze namen wijzen op een Nederlandse afkomst. Op zijn tweede reis in 1733, hij was intussen al tegen de zeventig, heeft hij in hetzelfde boekje aangetekend welke van die personen intussen waren overleden... Zelf overleed Hendrik hoogbejaard te Borne in het jaar 1745.

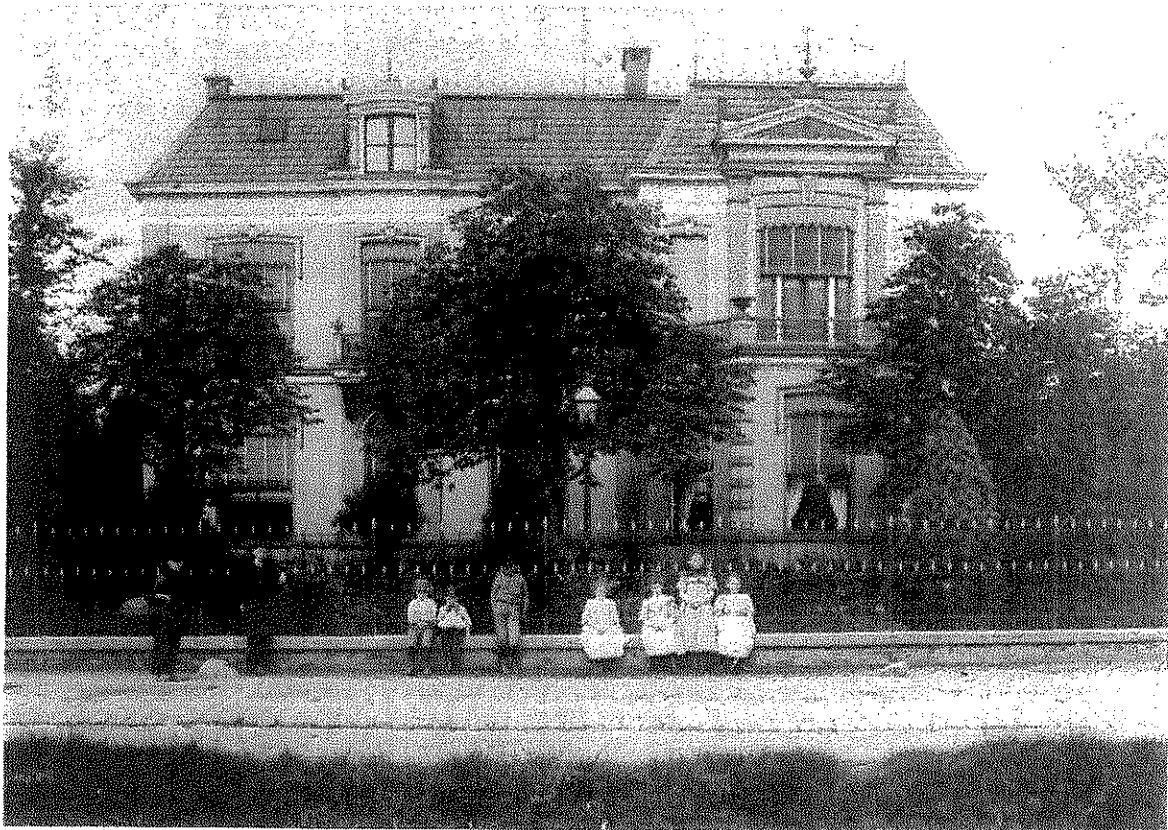
F.J. van Capelleveen.

n Vuurstn kloot löp t hardste.

MONUMENT 2

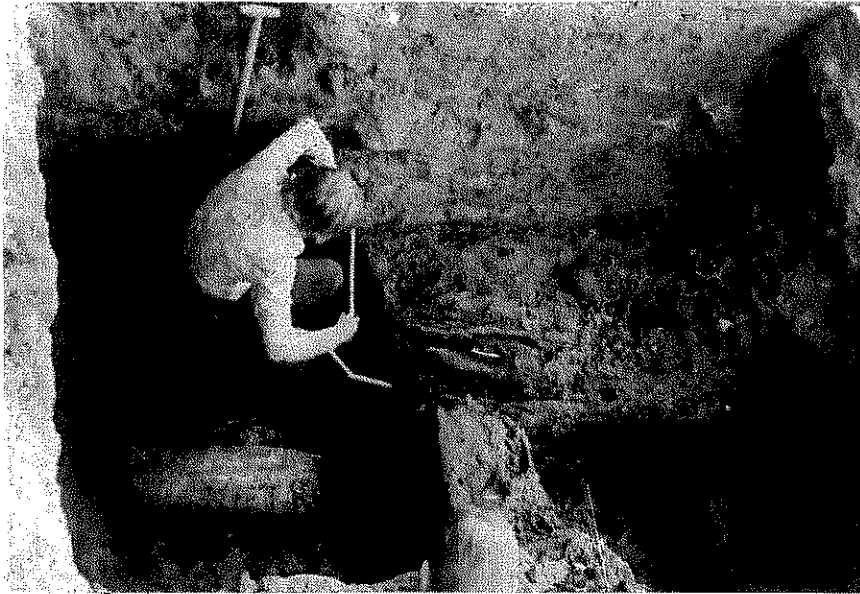
De villa die in 1888 voor de familie B(ernard) Spanjaard aan de toenmalige Spoorstraat (thans Stationsstraat 15) werd gebouwd, heeft in de loop der jaren veel van haar allure verloren. Het pand heeft twee verdiepingen en schilddaken met plat dak. De oorspronkelijk in neo-classicistische trant gebouwde villa mist veel van de eens zo fraaie versiering. Zo zijn thans de hekjes van het vroeger zo mooie Parijse balkon boven de erker verdwenen, evenals de ornamenten om de raampartijen, de versiering op de rand van het schilddak en de fraaie beschildering. Het mooie ijzeren hek op een laag muurtje, is in de loop der jaren vervangen door een eenvoudiger hek dat gewoon in de grond staat en dat thans in een relatief slechte staat verkeert. Wat rest is een geheel wit geschilderd gebouw met in voor- en zijgevel lisenen en verhoogde frontons.

Wat rest... Ja, wat rest en voor hoe lang nog? Er is helaas reeds tot afbraak besloten want herstel zou te duur zijn. Het ziet ernaar uit dat we dus in de nabije toekomst opnieuw een Spanjaard-monument zullen moeten missen...

OPSPORING VIA EEN ONDERKAAK

In een onlangs door Dr A. Fuldauer gehouden lezing over opgravingen in en rond Borne, zijn enkele stukken te zien geweest van de opgravingen die in 1973 plaats vonden in de Oude Kerk van Borne. Hieronder bevond zich ook een menselijke onderkaak.

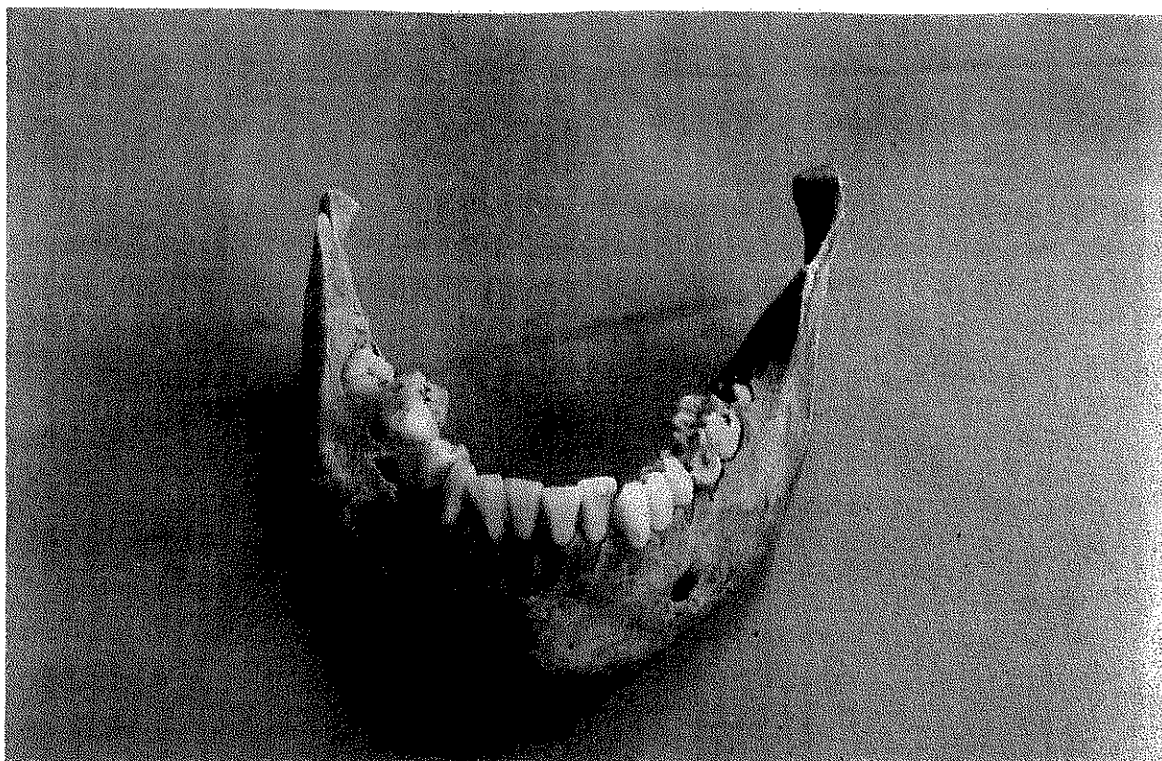
Opmetingen tijdens de opgraving in 1973 in de Oude Kerk in Borne.

Door Dr Fuldauer werd deze als volgt beschreven: Onderkaak van een jonge vrouw (20 - 25 jaar). Redelijk gaaf gebit, alleen de beide linkerkiezen hebben cariës. Eén kies is na de dood verloren gegaan. Verstandskiezen staan op doorbreken. Waarschijnlijk was het van een vrouw uit het geslacht Sche-

le, in ieder geval heeft de kaak behoord tot één van de be-
 woonsters van Het Weleveld.

De opgegraven delen zijn alweer enige tijd in een vitrine op het koor van de Oude Kerk opgesteld, zodat deze ook bij een rondleiding in de kerk bezichtigd kunnen worden. Bij de samenstelling van de inhoud van de vitrine was de onderkaak ook reeds opgevallen, maar nu, i.v.m. de lezing van Dr Fuldauer wordt men daarmee opnieuw geconfronteerd en komt toch weer de vraag naar voren: "Welke jonge vrouw is op die leeftijd overleden en daar, in de Oude Kerk, begraven".

Het is wel een respectabel aantal mensen dat vroeger in de loop der tijd in het koor en in het schip van de kerk is begraven. Nu is deze onderkaak bij opgravingen in het koor gevonden en behoeven wij ons bij ons onderzoek slechts te beperken tot de begravingen in het koor. We moeten het doen met de ons ter beschikking staande gegevens. Als we dan bij het geslacht Van Weleveld beginnen, komen we al gauw bij de laatste erfgenaam terecht, Anna, welke trouwt met een Duitse

De onderkaak van een jonge vrouw, opgegraven in de Oude Kerk in Borne.

Adellijke Jonker, de Ridder Sweder I Schele. Door hem kwam de havezathe in het, uit het Osnabrückse stammende, geslacht Schele. Deze Sweder I en Anna kregen 2 zonen en 3 dochters. De zoon Christoffel werd erfgenaam van Het Weleveld. De dochters worden niet meer genoemd en zijn waarschijnlijk elders getrouwd en overleden.

Uit het huwelijk van Christoffel met Judith Ripperda werden 2 zonen en 8 dochters geboren. Uit de vertaling door de heer Bakker van het "Dagboek van Sweder II Schele" blijkt dat geen van deze dochters op deze leeftijd is overleden.

Zo komen we dan bij Christoffels zoon Sweder II Schele en zijn dochters uit zijn eerste huwelijk met Elisabeth Benedicta, t.w. Judith Anna, Johanna Geertruud en Agnes Reiniera. Hiervan overleed Agnes Reiniera reeds op 16-jarige leeftijd. Johanna Geertruud komt in aanmerking voor de leeftijdsklasse 20 - 25 jaar, want zij was pas 23 jaar toen zij overleed.

In de volgende geslachten die Het Weleveld bewoonden, zijn voor zover bekend geen dochters overleden tussen 20 en 25 jaar oud. De eerste opvolgende Goossen Heiderijk Schele had 5 zonen. De daarop volgende erfgenaam Willem Hendrik had 3 zonen en 4 dochters, welke allen op veel oudere leeftijd zijn overleden.

De volgend generatie op Het Weleveld was de familie Van Hambroick, waarvan Joost 3 zonen had en zijn opvolgers waren Robert en Hendrik en daarna nog zijn zoon Willem Hendrik.

De onderkaak is dus waarschijnlijk (want enige zekerheid ontbreekt) van de dochter (Johanna Geertruud) van Sweder Schele (1569 - 1639) en Sophia Reiniera van Coeverden-Raen (overleden in 1613). Deze dochter overleed in 1632 op 23-jarige leeftijd.

Over deze Johanna Geertruud is niet zoveel bekend, maar wel over het gezin waarin ze werd opgevoed. Als haar vader hertrouwt met Anna Brawe tot Campe en Dijkhuis worden nog 3 kinderen geboren; de jongste Reabolt Herman werd een belangrijk staatsman. Van Reabolt Herman lezen we: *Hij kreeg al wat ouders aan hun kind maar kunnen geven: een gelukkige jeugd, goede gezondheid, een voorbeeldig ouderlijk huis.* Deze Johanna Geertruud zal daar ongetwijfeld ook een gelukkige jeugd hebben gehad.

J. Hoogenboom.

Sex

De tiedn bint oonwies veraandert
völ is ter op n kop ezet.
Veural de "zedden" bint völ lösser.
De oaldren hebt t er meilik met.

"Opoe" vreug lest kleane Liesje,
"deer ie vrogger ok an sex?"
Liesje war n joar of neegen
Opoe stun gewoon perplex.

Opoe nöstern: "Ach ie snottert
wa kö'j toch dore dinge zegn."
"Doar har wie vrogger gar gin tied veur,
k'heb derteen keendr groot mutn brengn!"

Jan Kleinman.

Heanig mer an; koomp tied, koomp ploage.

ZO WAS 'T, ZO IS 'T

De Bleekschool zoals deze in 1900 als Openbare Lagere School werd gebouwd. In 1922 werd het een Christelijke school. Dit gebouw moest helaas in 1989 wijken voor luxe appartementen, die in 1990 in gebruik genomen werden. Helaas is het aanzien van De Bleek, mede hierdoor, wel erg sterk veranderd.

NIEUWS

Onlangs verscheen, als coproductie van de Stichting Heemkunde Albergen en de Twente Akademie, **De Kroniek van Johannes van Lochem, prior te Albergen**. Deze vertaling uit het latijn geeft een prachtig tijdsbeeld over de korte periode van 1520 tot 1525. Het leven in het Albergse klooster wordt tot in detail beschreven, evenals de problemen waarvoor het convent zich geplaatst zag door de oorlogshandelingen die het land toen teisterden.

Het meer dan 500 pagina's tellende boek bevat, naast de vertaalde teksten, ruim 200 pagina's aan inleidende hoofdstukken. Deze toelichting maakt het boek extra waardevol. Er wordt n.l. erg veel aanvullende informatie gegeven b.v. over de Moderne Devotie, de Gelderse invallen, het boerderijenbezit van het klooster, het muntgebruik in die tijd, de landschappelijke aspecten in en rond Albergen, alsmede de bouw van het klooster, de situering van de gebouwen en de ondergang van het klooster.

Het boek is door deze toevoegingen extra leerzaam geworden. Het geheel is goed onderbouwd met veel literatuurverwijzingen. Ook de interne verwijzingen in de inleidende hoofdstukken naar de teksten van Van Lochem zijn zeer verhelderend. Jammer is de keuze van de verwijzing in de, overigens goede, indexen naar hoofdstuknummers. Verwijzing naar paginanummers zou het opzoeken vergemakkelijkt hebben. Het boek is zeer aan te bevelen. Verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs f. 45,00.

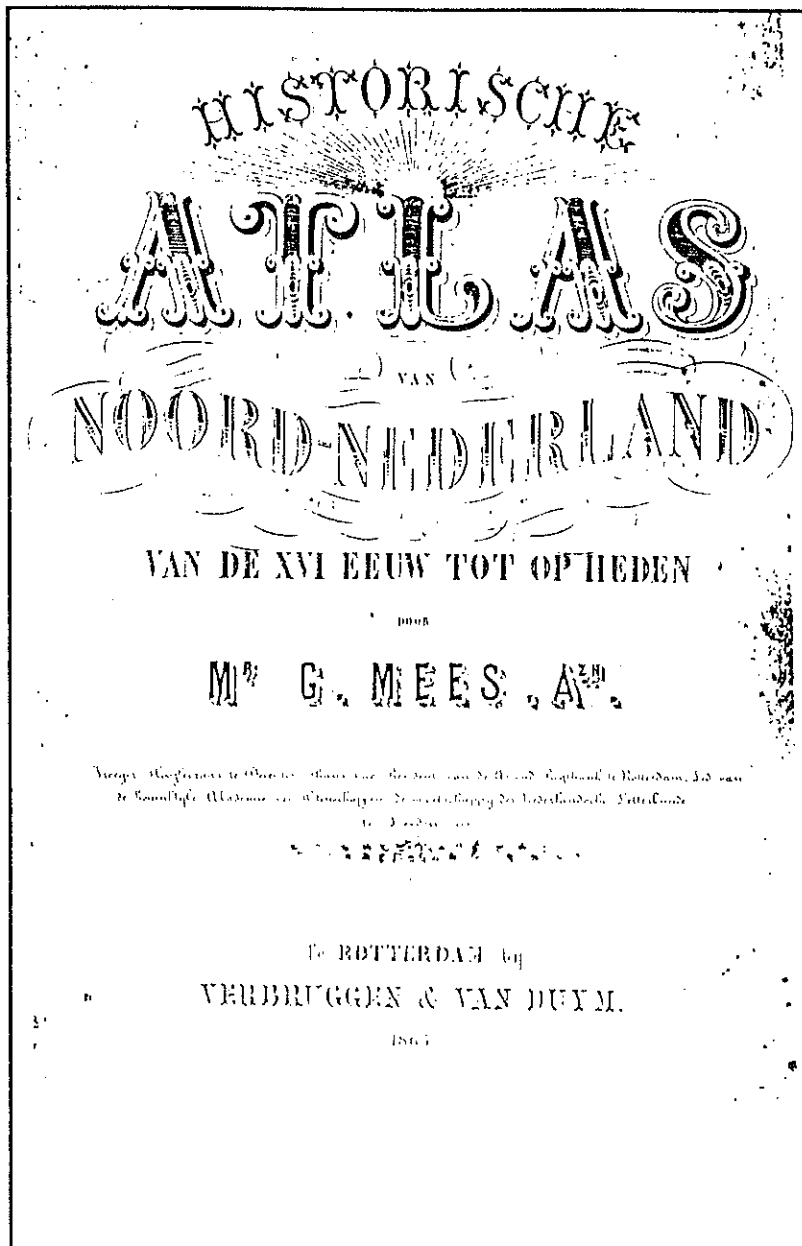
Het boek **De Karmel in Twente** (1855-1995) verscheen in juni 1995 en was vrijwel meteen uitverkocht. Dat een 2^e druk snel volgde is een geluk, want het boek is zeer de moeite waard! De eerste hoofdstukken handelen vooral over de katholieke emancipatie in Twente, het kloosterleven en de Karmelregels. Daarna wordt de komst van de Karmelieten naar Twente beschreven, waarin de stichting van het klooster te Zenderen uitgebreid aan de orde komt. Vervolgens wordt het kloosterleven en de bouw van het klooster en het gymnasium op de grond van het oude buitengoed Het Hulscher behandeld. Veel historische feiten, van belang voor de geschiedenis van Zenderen, komen daarbij beschikbaar en worden aangevuld met enkele prachtige prenten en foto's.

Ruim de helft van het 260 pagina's tellende boek wordt gevuld met het beschrijven van en het terugblikken op het middelbaar onderwijs in Twente, dat zich zo voorspoedig mocht ontwikkelen. **De Karmel in Twente** is door dit alles een tijdsdocument geworden van kloosterleven, maar in het bijzonder van middelbaar onderwijs in Twente. Daarbij heeft de geschiedenis van het klooster in Zenderen relatief veel aandacht gekregen. Aanbevolen! Verkrijgbaar in de boekhandel. Prijs f. 35,00.

LEZERSVRAGEN

Deze keer ontvingen we een vraag van een van onze leden over een Historische Atlas van Nederland door mr. G Mees. De vraag is: "Kunt u mij hier meer over vertellen? Eventueel de waarde?"

Voordat we verder ingaan over het ontstaan van uw atlas, geven we een beknopt overzicht over de ontwikkeling van de Cartografie.

De westerse landmeetkunde werd langs twee wegen geïmporteerd, n.l. via de geschriften van de Romeinse en de Arabische wiskundigen, welke laatsten verbonden waren aan de moorse universiteiten van Spanje. Meetkunde toegepast in het veld, is even oud als de vestiging van bepaalde rechten van de mens op de grond. Reeds in 1190 worden al landmeters vermeld in Vlaanderen. Het oudste leerboek der landmeetkunde in de nederlandse taal heet, "Die warachtige const der geometryen, leerende hoe men alderhande breydden, lengden, dicten en hoochden der velden, beemden, bossche, berge meten sal". Het is gedrukt in 1513 bij Thomas van der Noot te Brussel.

Rond 1500 waren er drie categorieën landmeters:

1. Kadasterlandmeters geëxamineerd en beëdigd door het hof.
2. De landmeter-topograaf; hij beschikte over de kennis om grote gebieden op te meten en in kaart te brengen. Hij

hanteerde o.a. hoekmeetinstrumenten, waterpassen en had de kennis en vaardigheid om kaarten te vervaardigen.

3. De geodeten; deze trachtten d.m.v driehoeksmetingen de vorm en de grootte van de aarde te meten.

De landmeters beschikten over verschillende meetinstrumenten zoals het, astro-labium, geometrisch kwadrant, waterpas, roede, jacobstaf, gradenboog, hoekmeetinstrument (cirkel van Dou) enz. De ontwikkeling van de landmeetkunde maakt duidelijk dat er zonder stercoördinaten geen geografische coördinaten zouden zijn en zonder geografische coördinaten van Europa's bewoonde oorden geen meetkundig betrouwbare kaarten.

Uit het boek uit 1662 van Matheus van Nispen leren we wat de landmeter zoal in zijn bezit moest hebben.

1. Het winckel-kruys, zijnde een ront werck-tuygh van koper gemaect en hebbende 4 vaststaande visieren.
2. Een keten, lanck 5 roeden van stijf koperdraet.
3. Thien of elf steeckpennen.
4. Een roede van goed stijf hout verdeelt in 10 gelijke delen, yder van één voet.
5. Een memoryboeck.
6. Eenige staecken die voor bakenstocken dienen.
7. Een diener die de keten trecken sal.

In Nederland heeft men zich lang moeten behelpen met de 15 kaarten der zeven provinciën, gemaakt door P.C. van der Elst.

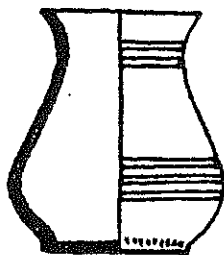
Nu komen we bij uw atlas gemaakt door G. Mees. Deze Gregorius Mees werd geboren op 2 februari 1802 te Rotterdam en is aldaar overleden in 1883. Hij was hoogleraar aan het atheneum te Deventer in Nederlandse en vaderlandse geschiedenis en heeft diverse werken gemaakt. Tussen 1851 en 1865 is het topstuk van hem verschenen n.l. de Historische Atlas van Nederland waarover u dus beschikt. Hierin komen geen kaarten uit de oude geschiedenis voor, maar uitsluitend kaarten die rond 1860 zijn gemaakt en die de geschiedenis van Nederland van de 16e eeuw tot de 19e eeuw weergeven.

Na het verschijnen van de atlas van Mees zijn er nog vele historische schoolatlassen verschenen. De grote atlas van Mees, die indertijd 30 gulden kostte, is in dit formaat (van 28 x 46 cm, met kaartbladen van 51 x 44 cm) niet meer nagevolgd, ze blijft daardoor het pronkstuk van de Nederlandse cartografische atlassen uit de 19e eeuw.

Wat de waarde betreft kunnen we in deze rubriek geen opgave doen. We geven alleen maar de verzekeringswaarde, die we op f 850,-- moeten stellen.

Mocht u, als lid van de Heemkundevereniging Bussemakerhuis, ook een vraag hebben, aarzel dan niet u in verbinding te stellen met een van de redactieleden.

De Redactie.

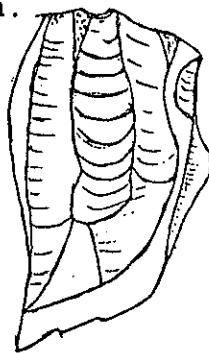
ARCHEOLOGIE HET WELEVELD

In mijn eerste artikel over archeologie in Borne meldde ik slechts het een en ander over losse vondsten uit de steentijd. Nu is er opnieuw vuursteen gevonden en wel op het Weleveld.

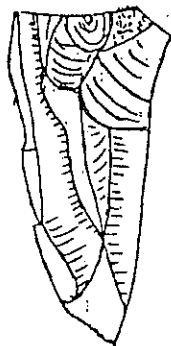
Met het oog op het afvoeren van het water uit Hengelo en Borne is Het Waterschap Regge en Dinkel begonnen met het verbreden van de Bornsebeek en het weer in gebruik nemen van de oude Bornsebeek. Daarom zijn ook op het Weleveld graafwerkzaamheden verricht. Men heeft de afgedamde oude Bornsebeek weer geopend en de bedding uitgediept. Maar wat voor ons van belang was, is dat men de winterbedding in oostelijke richting, de hoge esch Haarland op, met ± 15 m heeft verbreed. Hier liep de Bornsebeek vroeger omheen. Het is de overzijde van havezathe Het Weleveld. Door deze verbreding van de winterbedding werd de esch tussen de Bornsebeek en de Hertmerweg over een breedte van ± 15 m, ongeveer 1 m afgegraven.

Bij een eerste verkenning werden hier wat onduidelijke sporen gezien en wat scherfjes en vuursteenafslagen gevonden. Nu, bij dit onderzoek, hebben we over een lengte van ± 80 m, 7 proefputten gegraven van ± 2 bij 5 m en 40 cm diep en wel aan de rand van de afgraving tegen de esch aan op het hoogste deel daarvan. De grondsporen die wij tegenkwamen waren zeer onduidelijk. Het waren paalgaten, waarbij in onderlinge verhoudingen geen structuur te vinden was. Ook vonden we enkele greppeltjes aan de rand van onze opgraving.

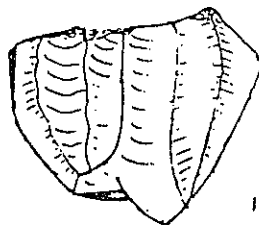
Maar, in de zandige bodem vonden wij vuurstenen. Dit zijn stenen waarvan mensen op deskundige wijze splinters (afslagen) hebben afgeslagen voor het maken van werktuigen. Deze scherven en splinters hebben, naar vorm, van archeologen namen gekregen zoals: kernen, klingen, spitsen, stekers, schrabbers en afslagen.

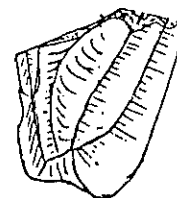
17

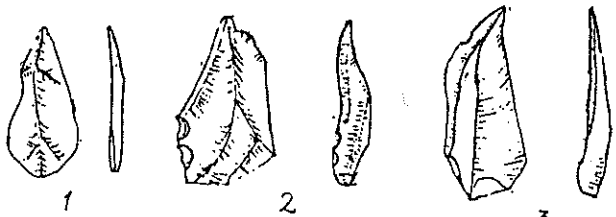

Kernen

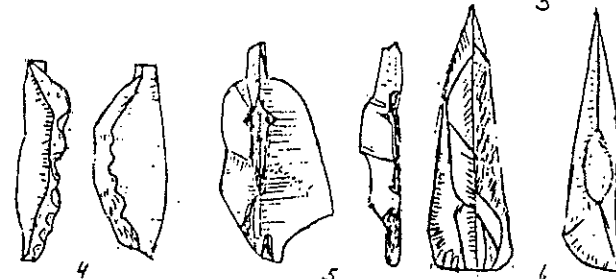

18

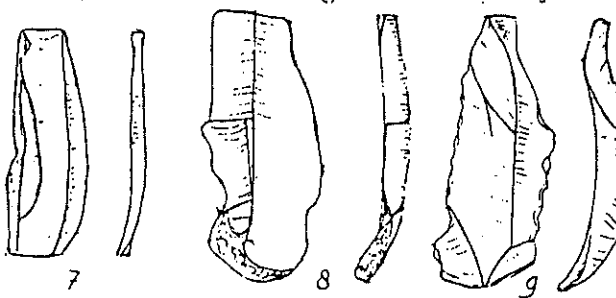

Spitsen

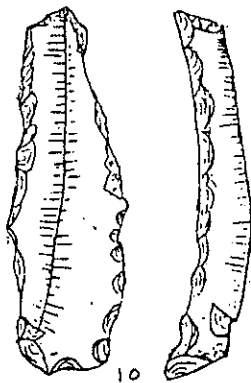

Stekers

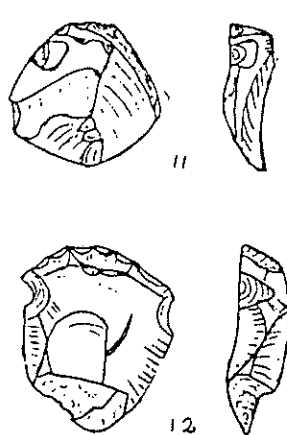

Klingen

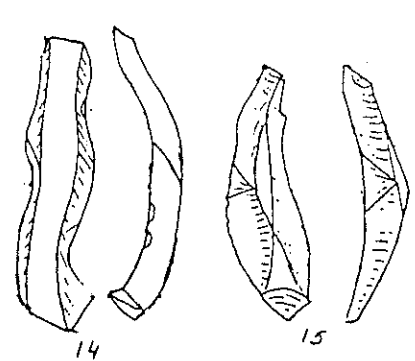
Kling

Schrabbers

Klingen

Al dit soort stukken vuursteen zijn hier gevonden. Ze wijzen erop, dat hier op deze hoogte in de bocht van de Bornsebeek, in het verleden, zo'n 2000 jaar of meer geleden, mensen zijn geweest die vuursteen bewerkt hebben. Misschien zitten verder op de esch wel sporen van bewoning of een kampement. Dit is in elk geval de eerste plek in Borne waarvan wij kunnen zeggen: "Hier hebben in de steentijd mensen verbleven".

J. van Nuenen.

EEN BORNSE JONGEN IN DE FRANSE TIJD

Deze aanhef is een variant op de titel van het vroeger stukgelezen jongensboek "Een Hollandse jongen in de Franse tijd". Spannend en avontuurlijk. Ja, om te lezen, maar ook om te beleven?

Deze keer neem ik U mee naar het politiebureau van Mechelen in België. Daar werd op 8 juni 1815 een zeer slecht en schaars gekleed individu voorgeleid: Jan Meyer, geboortig uit Bael(?)

Overijssel in Holland. Jan beweerde dat hij gedeserteerd was uit een regiment in Pruisische dienst. Dit leek de commissaris niet erg aannemelijk, want te oordelen naar zijn kleding en haardracht, werd verondersteld dat hij weggejaagd was bij een of ander (eigen) regiment. Daarom werd hij overgedragen aan de Marechaussee en belandde hij in de provoost in Den Bosch.

Het medisch attest van de Chirurgijn-Majoor van het garnizoen vermeldt dat Meyer (zijn voornaam is nu "Johan" en was in Mechelen "Jean") lijdt aan "zinneloosheid". In dit attest heet het ook, dat hij geboortig is uit "Born in Oost Friesland". Waarschijnlijk heeft Jan gezegd: "Boorn in Overijssel" en is daaruit het misverstand ontstaan. Jan werd ongeschikt bevonden voor verdere militaire dienst en op transport gesteld naar Zwolle. De Burgemeester van Borne ontving daarop bericht dat de Auditeur Militair hem vandaar naar Borne zou overbrengen.

Eenmaal in Borne gearriveerd werd Jan Meijer ter verdere verzorging overgedragen aan de "Armenbezorgeren der Hervormde Gemeente". En dan ontstonden er financiële problemen voor de Predikant en Diaconen, gezien "de bekrompene omstandigheden van den armenstaat, wiens inkomsten nauwelijks toereikende waren in de noodwendigste behoeften der Armen te kunnen voorzien. Een verzoek om subsidie uit de gemeente-kas werd afgewezen (met nu nog steeds gebruikt, goedkoop excuus n.l. dat anders "alle gezindheden soortelijke verzoeken voor hunne Armen inbrengen").

Daarom werd aan de gouverneur van Overijssel een uitvoerige brief geschreven met bijlage. Dat werkte, want op dit klemmende verzoek werd gunstig gereageerd: Een jaarlijkse subsidie uit de gemeente-kas! Dit besluit was gebaseerd op de bijgevoegde Specificatie van de Armenstaat: Uitgaven fl. 330,--. Inkomsten fl. 136,--. Tekort fl. 194,--. Dit tekort wordt als volgt toegelicht. "Het kostgeld voor de zinlozen J. Meijer bedragend 's weeks fl.15, dus voor het geheele jaar fl. 91,--.

Kleding voor denzelve ten minste bereekent à fl. 14,-- = fl. 14,--. Totaal dus fl. 105,--.

Een overweging die meetelde bij de beoordeling was dat de "Gemeente Borne meestendeels uit Rooms Catholyke Gezinden bestaat" en verder dat "de Armen zeer zuinig worden bedeed door de Gereformeerde Armenstaat"(!) Wat betreft het restant van fl. 44,--, daarover wordt gezegd dat dit bedrag "moest getracht worden bij wijze van collecte door de Gereformeerde Ledematen gevonden te worden". Na veel geharrewar werd dus voor de financiën een soort oplossing gevonden. Jammer, dat er over de menselijke kanten aan deze trieste zaak niet meer bekend is. Er blijven vragen over als:

- Wat heeft Jan "in 's Lands dienst" toch wel meegemaakt, dat hij zijn verstand verloor?
- Zou Jan nog weer (wat) beter geworden zijn?
- Waar zou Jan hier in de kost zijn geweest en voor hoe lang?

Het antwoord op deze vragen moet ik U helaas schuldig blijven!

A.A. ten Kate.

WIE WOONDE WAAR? (2)

We gaan verder met het nagaan wie er op welk moment en in welk pand in de Grotestraat, de vroegere Almeloschestraat, woonde. Zie voor de kadastrale kaart het voorgaande nummer van dit blad (maart 1995).

675. Als eerste vermelding hiervan vinden we het jaar 1731. De woning is dan bewoond geweest door de richter van Borne, Hendrik Nilant. Daarvoor woonde hier richter Herman Cost. Deze wordt als zodanig genoemd in 1692. De richters waren familie van elkaar. Richter Nilant is maar enkele jaren richter van Borne geweest. In 1738 is de desolate boedel verkocht in opdracht van de graaf Van Rechteren te Almelo. Veel schuldeisers meldden zich. Enkele van de grootste schuldeisers wil ik noemen. Dit waren o.a. Dr. Cramer f.2871,00; Teunis Hulshoff f.1331-8-8; Goosen Berents 1274-5 (stuivers) en Stuurman vanGildehausen die gehuwd was met de dochter van Cost. Herman Cost had hen n.l. in 1721 f.1500,00 beloofd als geschenk. De richter had in zijn leven een obligatie verpand aan Adolph Th. Zeiger van Rechteren. Zodanig zal de Heer van Almelo zijn rechten hebben doen gelden.

Gerhard Mulder, in 1731 gehuwd met Elisabeth Meyer, is tot 1764 eigenaar geweest. Dan koopt de weduwe Ruhlein - Kloppenburg van Hamsink - Koitenbrouwer het halve huis en is Egbert Mulder, in 1840 getrouwd met Joh. Holtkamp, eigenaar van de andere helft.

Het vroegere KJV-huis, voordien o.a. woonhuis van de familie IJzereef. Thans is er o.m. de R.K. parochiezaal in gevestigd.

In 1830 bewoont de weduwe Vaalt - Berendina Jennen deze helft en woont in de andere helft de Diakonale Doopsgezinde arme, Lambert Hofste met Mina ten Heuvel.

Het hele pand is in 1902 afgebrand. Het werd op dat moment bewoond door kastelein Jelten in deze helft, terwijl de andere helft eigendom was van de Mennonieten (Doopsgezinden).

G.M. ter Horst bouwde het pand in 1905 weer op waarna op 5 mei 1906 notaris Van Uden er zich vestigde. In 1911 kocht W. IJzereef het pand van Jan ter Horst. Het gebouw heeft daarna voor veel R.K.-instellingen dienst gedaan, o.a. rond 1930 als K.J.V.-gebouw (ten tijde van pastoor Elskamp). Thans is hierin een assurantiekantoor gevestigd en de R.K. parochiezaal.

674/663. Op dit perceel werd de slagerij-winkel gebouwd door de vader van de gebroeders De Leeuw die nog steeds een vleesverwerkend bedrijf in Borne hebben. Daarna was er de slijterij van de familie G. Weernink - Meyer in gevestigd. Daarnaast, voor een deel op ditzelfde perceel en voor een deel op nummer

663, kwam de school "Sancta Maria". Een groot deel van deze nummers was in 1900 nog weidegrond. Op de plaats waar nu installatiebedrijf Weghorst is, was voorheen autobedrijf Ter Haar en daarvoor nog de modezaak van Johanna Huiskes.

663. Verder op dit perceel in westelijke richting, voorheen de groentewinkel van Van Nispen met daarnaast een pandje van de familie Wolbrink (broodjager). Verder woonde in het pand van Van Nispen bakker Tangelder en thans is er op de plaats van beide panden de drogisterij van Liedenbaum in gevestigd.

664. Op deze plek is in 1890 een kleuterschool gebouwd die later werd omgebouwd tot een woning voor twee families, n.l. Gradus van de Kor (Olthof) voor in het huis en de familie Hesselman achter in het huis.

Van Korren Graads is bekend dat hij buiten voor het huis de mannen ging scheren. Op de vraag "Hoeveel kost het" was het antwoordt steeds "Vuur vijf cent hier zit 't knippen bieje in".

665. Een blok van drie woningen, bewoond door de familie Leushuis.

666. De familie Pereboom.

667. De familie Leferink.

656. (1) Op dit perceel werd in 1869 een blok van vier woningen gebouwd door de familie Haverkamp. Deze woningen zijn in 1833 verkocht aan Muizebeld en in 1925 aan de firma Spanjaard. De laatste woning werd bewoond door Sibrand Lammers. De familie Leushuis woonde er ook maar is naar een iets groter huis aan de overkant verhuisd. Dit gezin bestond uit de ouders met 8 jongens en 1 meisje. In hun plaats kwam er toen Boentgajke (Ten Heggeler) te wonen, daarnaast woonde Sien Boswinkel en Moller.

656. (2) Op hetzelfde terrein stond nog de woning van Van de Berg Jetse, waar een tuin bij hoorde.

659. Hier woonde de vroedvrouw mevrouw Leferink.

660. Geimkes Miena woonde hier en ook werd dit pand lang bewoond door Oesters Papa (fam. Van Gelder) die later naar de Almelsestraat ging (thans Oude Almelseweg).

Wordt vervolgd.

M.G.E. van Harten - Fransen.

Bronnen:

Protocollen van het gericht Borne; Volkstelling 1830; Twentsche Courant 1892; Gemeentelijke verslagen; Overleveringen; Notarieel archief.

Woar ne goo vrouw in hoes is, wast t spek an n balken.